

Andrej Rahten, **Med Kakanijo in Wilsonio, Poklicne in politične preizkušnje Hansa Schwegla alias Ivana Šveгла**. Celovec: Mohorjeva družba, 2018, 260 strani.

Hans, Johann, Ivan Schwegel (v jugoslovanskem obdobju Švegel) je bil očitno ne le zelo zanimiva, temveč tudi precej zapletena in protislovna osebnost: na eni strani zanesljiv in vesten diplomat z značilnimi potezami lojalnega, natančnega, celo pedantnega avstrijskega uradnika, na drugi pa vzkipljiv, zahteven, do podrejenih večkrat nedopustno grob diplomatski uslužbenec, ki je vedno znova prihajal v spore s sodelavci, pa tudi z nadrejenimi v avstrijskih diplomatskih poslanstvih in v zunanjem ministrstvu na Dunaju. V nasprotju z nadvse uglednim stricem baronom Jožefom (1836-1914), ki je bil konec šestdesetih let 19. stoletja avstrijski konzul v Aleksandriji in v začetku sedemdesetih let konzul v Istanbulu, nato pa visok uradnik v zunanjem ministrstvu na Dunaju in zaupnik avstroogrškega zunanjega ministra Andrassyja¹, je nečak Ivan (1875 – 1962) večinoma opravljal manj odgovorne in časovno bolj omejene konzularne posle v različnih mestih v ZDA, Kanadi, Južni Afriki, Švici in Solunu, kar ga je prav gotovo osebno zaznamovalo, saj je bil stric Jožef njegov nedosegljiv in nikoli dosežen vzornik.

Toda, če so bili Ivanovi spori s podrejenimi v konzulatih tako posledica njegove velike ambicioznosti² kot preveč energične želje po odpravljanju uradniškega nereda, so bila njegova razhajanja z nadrejenimi avstrijskimi diplomati v ZDA in Kanadi, kot piše dr. Rahten, tudi rezultat njegovega neprikrito naklonjenega odnosa do slovanskih izseljencev, v času službovanja v Chicagu celo pomoči domnevemu dezerterju iz Goriške, pozneje pa pozitivnih izjav o Slovanih in kritičnih izjav o Nemcih v monarhiji, njegovega vmešavanja v stavkovne nemire v območjih konzulatov in še bolj nenavadno: njegove samovoljne odločitve o štirijezični nemško, madžarsko, angleško, ruski »glavi« uradnega konzularnega dopisnega papirja, ki naj bi z ruščino v naslovu pomagala rusinskim, torej ukrajinskim izseljencem najti pot do avstroogrškega konzulata. Prav spor okoli tega napisa, naj bi bil po Rahtenovem mnenju dokaz več, da je »Švegel mnogonarodno stvarnost habsburške monarhije dojemal precej drugače od večine kolegov v konzularni službi«.

¹ Josef Schwegel, Na cesarjev ukaz, Spomini politika in diplomata, ur. Franc Rozman, Ljubljana: Slovenska matica 2004. Baron Josef Schwegel, Spomini in pisma/Erinnerungen und Briefe, Studia diplomatica Slovenica – Personae 01, Ljubljana: Center za evropsko prihodnost 2007.

² Ta je prišla jasno do izraza že v času njegovega študija: po šolanju na dunajskem Tezijanumu je v letih 1892-1897 hkrati študiral na Orientalni akademiji na Dunaju in na pravni fakulteti v Innsbrucku, kjer je leta 1897 tudi doktoriral.

A vendar je iz knjige zelo jasno razvidno, da so bile Švegllove kritike neodgovornega avstroogrskega konzularnega poslovanja zlasti v Združenih državah Amerike, ki presenetljivo vse do prve svetovne vojne niso bile med državami, ki bi jim na Dunaju posvečali posebno pozornost, tudi neredko utemeljene in upravičene. Ivan Švegel si je hkrati v času službovanja v ZDA, kot se je pokazalo na pariški mirovni konferenci po prvi svetovni vojni, pridobil številne ugledne in vplivne znance, ki so mu odprli pot vse do ameriškega predsednika Wilsona. Poglavlje o sodelovanju slovenskih predstavnikov na mirovni konferenci, ki se je Švegel udeležil kot izvedenec (tehnični delegat) jugoslovanske delegacije, je sploh posebej zanimiv del Rahtenove knjige, saj prepričljivo opozarja na diplomatsko neizkušnost in politično naivnost slovenskih članov jugoslovanskega zastopstva, pa tudi na njihovo nepripravljenost na stvarnejše medsebojne sodelovanje.

Švegel, ki je odlično govoril angleško in slovenskim zastopnikom s prevajanjem pomagal v pogovorih z ameriški diplomati ter prek svojih znancev posredoval tudi pri organizaciji srečanja slovenskih predstavnikov z ameriškim predsednikom Wilsonom³, je bil tako precej manj uspešen, ko je poskušal sorojakom povsem stvarno in razumno svetovati, kako naj se pogovarjajo z ameriški in drugimi zahodnimi diplomati, nekateri med njimi – kot npr. Lambert Ehrlich – pa so ga celo grobo zavračali in preprečili njegovo sodelovanje pri pogajanjih o slovenskih mejah (Ehrlich konkretno pri pogajanjih o vprašanju razmejitve na Koroškem). Sicer pa je bil Švegel, kot piše Rahten, vse do propada monarhije lojalen habsburški oblasti in prepričan, da habsburška monarhija svojim narodom omogoča bolj ali manj nemoten razvoj. Po povratku iz ZDA leta 1917 se je pridružil avstrijskim vojaškim enotam na balkanskem (albanskem) bojišču in bil za svoje vojaško udejstvovanje tudi odlikovan, politiko habsburške monarhije pa je podpiral še potem, ko so mnogi njegovi rojaki že zamenjali barve. Vseeno je, ko je monarhija razpadla, hitro in brez posebnih težav stopil v službo novo nastajajoče jugoslovanske države.

Medtem ko so dosedanji raziskovalci svojo pozornost posvečali predvsem Švegllovim zadolžitvam v avstroogrski diplomaciji, se je dr. Rahten ob pritegnitvi doslej neuporabljenega arhivskega gradiva posvetil tudi jugoslovanskemu obdobju Švegllovega delovanja in življenja. Švegel je bil leta 1919 zastopnik v začasnem narodnem predstavnštvu v Beogradu, v dvajsetih letih pa poleg tega, da je opravljal še razne druge zadolžitve, tudi zastopnik družbe Canadian Pacific Railway v Jugoslaviji. V jugoslovansko politično življenje se je leta 1927 aktivno vključil kot Radićev privrženec in poslanec Hrvaške kmečke stranke v Gorskem Kotarju ter po proglasitvi diktature zopet kratko in težje razumljivo kot njen podpornik in celo minister Živkovičeve vlade. V letih 1931-1932 se je znova vrnil v diplomacijo in bil dve leti jugoslovanski veleposlanik v Argentini.

V tej luči so seveda posebej zanimivo vprašanje Šveglovi politični nazori, ki so bili milo rečeno protislovnini in jih je težko natančneje opredeliti. Iz knjige je razvidno, da se v času habsburške monarhije političnega življenja v domovini

³ O tem tudi: Uroš Lipušček, Ave Wilson, ZDA in prekranje Slovenije v Versaillesu 1919-1920, Ljubljana: Založba Sophia 2003, str. 7, 114-115, 207, 209-210.

ni udeleževal, po letu 1918 pa so mu bili bližje liberalneje usmerjeni politiki kot katoliški konservativci – z Antonom Korošcem in politiki Slovenske ljudske stranke ni našel skupnega jezika, o Radiću in njegovih političnih predstavah pa je spoštljivo govoril in pisal tudi po njegovi smrti. Toda v isti sapi je bil, čeprav kritičen do srbskega jugoslovanstva in centralizma, v živahnem stiku tudi s srbskimi politiki in dvorom, pri čemer je ves čas ohranjal nadvse spoštljiv odnos do kralja Aleksandra, ki mu je bil tudi osebno naklonjen. Med njegovimi bližnjimi znanci, če ne celo prijatelji, je bil nekaj časa Anton Novačan, s katerim ga je med drugim družilo navduševanje nad celjskimi grofi – v tridesetih letih je zadnjemu Celjskemu Ulriku II. v Beogradu s kraljevim pristankom postavil spomenik. Na osnovi gradiva, na katerega se opira Rahten, si je težko ustvariti kakršnokoli določnejšo sliko o Švegllovih političnih predstavah, avtor knjige pa omenja, da je Švegel, četudi skeptičen do parlamentarne demokracije, že v tridesetih letih zelo kritično ocenjeval Hitlerja in ob konferenci v Münchnu leta 1938 tudi britansko politiko Nevilla Chamberlaina. Tako ne preseneča, da je v času druge svetovne vojne pomagal partizanom, za kar ga pa povojne oblasti, kot beremo v knjigi, niso nagradile, saj so mu vzele večino njegove posesti, domači blejski aktivisti pa so z njim prva povojna leta tudi zelo grdo ravnali.

Dr. Rahtenova knjiga *Med Kakanijo in Wilsonio* je torej nadvse zanimiva biografija slovenskega diplomata, politika in za gospodarske in trgovinske posle in stike vnetega diplomatskega uslužbenca, ki je tudi strokovno pisal o trgovskih in gospodarskih vprašanjih in bil ne nazadnje sam zelo občutljiv glede višine finančnih nagrad, ki jih je prejemal za svoje delo. Toda hkrati je bil vse življenje precej nesrečen, ker ni ne v habsburški monarhiji, ne v kraljevini Karadjordjevičev užival ugleda in počastitev, ki jih je bil za Franca Jožefa deležen njegov stric baron Jožef. Avtor knjige je ob prikazu vsakokratnega Švegllovega življenjskega obdobja in njegovih diplomatskih in političnih aktivnosti slikovito orisal tudi širše politične razmere, v katerih so v zadnjih desetletjih 19. in prvi polovici 20. stoletja delovali redki slovenski diplomati. Knjiga temelji na Švegllovih spominih oz. avtobiografiji, na njegovi korespondenci ter na doslej manj poznanem ali nepoznanem arhivskem gradivu, ki ga je avtor raziskal v arhivih v Ljubljani, v Zagrebu in na Dunaju. V tem smislu nikakor ni le Švegllov življenjepis v ožjem pomenu besede, temveč tudi izviren prispevek k slovenski, habsburški in jugoslovanski diplomatski in mednarodno-politični zgodovini v letih pred in po prvi svetovni vojni.

Deli knjige, ki se opirajo na Švegllovo avtobiografijo prinašajo tudi zelo zanimive anekdote. Švegel tako v svoji avtobiografiji, kot lahko preberemo v knjigi, ne poroča le, da je ob streljanju Puniše Račiča na Stjepana Radića in poslance Hrvaške kmečke stranke v beograjski skupščini leta 1928 iz poslanskih klopi reševal voditelja hrvaških Srbov Svetozarja Pribičevića, temveč tudi, da je kralj Aleksander smrtno ranjenemu Radiću po odhodu atentatorja iz skupščinskih prostorov poljubil roko. Toda na drugi strani ni v Zgornjih Gorjah pri Bledu rojeni diplomat v popisu svojega življenja skoraj nobene pozornosti namenil osebnim zadevam: da ima družino, je kratko omenil samo enkrat, zakonski ženi ter poznejši življenjski spremljevalki Mariji Sancin, ki jo je spoznal v Argentini in ga je zvesto spremljala vse do smrti,

pa ni namenil niti besede. Ivan Švegel je bil nedvomno svojevrsten posebnost, da ne rečemo čudak, njegova življenjska zgodba pa bi bila, kot kaže lepo napisana in berljiva Rahtenova knjiga, lahko gradivo za zanimiv roman.

Peter Vodopivec